૬૪૧૭

T એકવાર કૃપા કરીને આખી ચોપડી વાંચી જવી. B

# जमणवार बंध करी शुं करवुं?

( જુદી જુદી નાતોના સુધારાની ટીપ સાથે )

પોતાના "જ્ઞાતિ હિતોપદેશ"માંથી

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા,

**ગાંધી ત્રીકમલાલ બાપાલાલ.**

"જ્ઞાતિ હિતોપદેશ," 'મરણ પાછળ જમણવાર,' "ત્રાસદાયક તેરમા દુઃખદર્શક નાટક" "સુબોધ વચન" વગેરેના કર્તા.

માંડવીની પોળમાં પડી પોળ, અમદાવાદ.

**દોહરો.**

વાંચો ખાંતે મન ધરી, સમજુ થૈ નરનાર;
સુખ પામો સંસારમાં, એવો આ ગ્રંથનો સાર.

**અમદાવાદ "ગુજરાત ગેઝેટ" પ્રેસ.**



G કિંમત ૩ આના. ટપાલ ખર્ચ ૦॥ આનો. A

T એકવાર કૃપા કરીને આખી ચોપડી વાંચી જવી. B

# जमणवार बंध करी शुं करवुं?

( જુદી જુદી નાતોના સુધારાની ટીપ સાથે )
પોતાના જ્ઞાતિ હિતોપદેશમાંથી

**છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્ત્તા,**

**ગાંધી ત્રીકમલાલ બાપાલાલ.**

'જ્ઞાતિ હિતોપદેશ,' "મરણ પાછળ જમણવાર," "ત્રાસદાયક તેરમા દુઃખદર્શક નાટક" "સુબોધ વચન" વગેરેના કર્ત્તા.
માંડવીની પોળમાં પડી પોળ, અમદાવાદ.

**દોહરો.**

વાંચી ખાંતે મન ધરી, સમજુ થૈ નરનાર;
સુખ પામો સંસારમાં, એવો આ ગ્રંથનો સાર.

**અમદાવાદ "ગુજરાત ગેઝેટ" પ્રેસ.**
સંવત ૧૯૫૨.   સને ૧૮૯૬.

G કિંમત ૩ આના.   ટપાલ ખર્ચ ૦ાા આનો A

## [1]મરણ પાછળ જમણવાર.

આ નામનું પુસ્તક બહાર પડ્યા પછી તે રા. રા. ભગવાનદાસભાઈએ (વડોદરાના મ્યુનિસિપલ કંટ્રોલરે) વડોદરાના નગર શેઠ, શેઠ સાહેબ શેઠ હરીભક્તિને મોકલાવતાં તેમણે તેનો હેતુ પુછી એ (મરણ પાછળ જમણવાર *i. e.* તેરમાં) વિષે ઠરાવ કરવાનું કહ્યું હતું તે પ્રમાણે વડોદરાના વીસાલાડ વાણીઆની નાતમાં નીચેની મતલબનો ઠરાવ થયો છે:—

"મરનારના તેરમે દિવસે જ્ઞાતિ જમણુ નહીં કરતાં સોળ રાત્રી વિત્યે મરજીમાં આવે ત્યારે કરવાં. સોળ રાત્રી વિત્યા પછી તે કરવું કિંવા ન કરવું તે પણ માલ ધણીની મરજી ઉપર રાખ્યું છે. આવો ઠરાવ કરવાનો હેતુ એવો જણાવ્યો છે કે દિવસે દિવસે તેરમાં એની મેળે બંધ થતાં જાય અને લોક નાહક મોટા ખરચમાં ડૂબતા અટકે."

## [2]ત્રાસદાયક તેરમા દુઃખદર્શક નાટક.

આ નાટકની અસરથી કેટલીક નાતોમાં થતાં જુવાનનાં તેરમાં (મરણ પાછળ જમણવાર) બંધ થયાં છે.

## [3]સુબોધ વચન (ભાગ ૧ લો.)

આ પુસ્તકથી કલોલ અને દેગામ ડીવીઝનમાં ઘણી સારી અસર થઈ છે એમ તે ડીવીઝનનાડે. એ. ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબે જાહેર કર્યું છે.

ઉપલાં પુસ્તકો વિષે મળેલા અભિપ્રાય ॥ આનો મળેથી મળશે.

---

૧ કિં. રૂ. ૦।. ૨ કિં. રૂ. ૦)—॥. ૩ કિં. રૂ. ૦)— દરેકનું પોસ્ટેજ ૦॥ આનો જુદું.

૬૪૧૭

# જમણવાર બંધ કરી શું કરવું?

આ ચાલ બંધ કરી તેટલાં નાણાં લોકોના ઘરમાં ઉગારી ફાયદો કરવો, એવું કહેવાની મતલબ નથી; પણ તે નાણાં નાતનાં, ગામનાં અને દેશનાં ઘણાં ફાયદાકારક કામો કરવામાં એટલે કેળવણી તથા કળાકૌશલ્યને અને વેપાર રોજગારને ઉત્તેજન આપવામાં તથા બીજાં સંસારી કામોને સુખદાયક કરવામાં, નીચે જણાવ્યા મુજબ વાપરવામાં આવે તો ઘણો ફાયદો થાય.

પ્રથમ તો દરેક નાતવાળાઓએ પોત પોતામાં ભેગા થઇ નક્કી કરવું કે પોતાની નાતમાં કયાં કયાં ટાણાં ઉપર જમણવાર કરવાનો ચાલ છે તથા દરેક અવસર ઉપર જમણવાર પાછળ ગરીબ દાવે થતા ખરચનો વિચાર કરી રકમના આંકડા સઘળાઓના અનુમતથી ઠરાવવા અને જેને ઘેર એ નક્કી કરેલાં ટાણાંમાંનું કોઈ ટાણું આવે તો તે ઉપર જમણવાર ન કરતાં ઠરાવેલી રકમ (સામટી અથવા કકડે કકડે) નાતના ફંડમાં આપે,* પણ કોઇ ગરીબ માણસને બિલકુલ ન આપવાની મરજી હોય તો તેની પાસેથી જબરજસ્તીથી લેવી નહીં કારણકે તેઓ પોતાની ગેરઆબરૂ થવાની બીકથી જમણવારની પેઠે

---

* અમદાવાદની વીસનગરા નાગરની નાતમાં રા. સા. ચુનીલાલ દલપતરામ કવીશ્વરે સીમંત (અઘરણી) ની નાત બંધ કરી અને નાતનો ખરચ રૂ. ૨૫૦–૩૦૦ થતો હતો તેને બદલે રૂ. ૪૦૦ વિદ્યાવૃદ્ધિના ફંડમાં આપ્યા.

આપ્યા વગર રહેશે નહીં, તોપણ એવી છૂટ રાખવી જોઇએ. આ બાબત કોઇના મનમાં એમ આવે કે ગરીબ અને તવંગર સર્વેનો સરખો આંકડો ઠરે એ તો વ્યાજબી નહીં તો તેણે જાણવું કે એમ કર્યા શિવાય છુટકો નથી. કેમકે પૈસાદાર લોકો ખુશીમાં આવે તો એથી વધારે રકમ આપે એવી છુટ રાખવાથી ગરીબો પણ જમણવારની પેઠેજ મમતે ચઢી વધારે રકમ ગજા ઉપરાંત થઈ આપવા જશે. વળી જમણવારો પણ કાંઈ સઘળી નાતોમાં બળાત્કારે કરાવતા નથી. ગરીબો પણ પોતાનું લોકોમાં ખોટું બોલાશે એ ધાસ્તીથી જેમ બની શકે તેમ કરીને પણ જમણવાર કરે છે, તેમ આમાં પણ કરશેજ, છતાં પણ ગરીબને માટે ખુશીમાં આવે તો આપે એવી છુટ રાખવી સારી છે.

એ રીતે નાણાંનું જે ફંડ × એકઠું થતુ જાય તે પ્રથમ તો કોઈ આબરૂદાર પેઢીમાં વ્યાજે મુકવું અને તેમાંથી દર મહિને એકવાર નાત ઉજાણી ગામ બહાર કોઈ સારી જગોએ કરવી* અને તેમાં વારા ફરતી જમણ કરવાં‡ આથી લોકોને જમણવારો બંધ થયાની દિલગીરી થશે નહીં તેમજ બાર માસમાં બાર એવી ઉજા-

× પારસી કોમમાં ૫૦-૬૦ લાખ રૂપિયાનું ફંડ થયું છે તેમાંથી માબાપ વગરનાં છોકરાંનું તથા અનાથ વગેરેનું પાલણ પોષણ કરે છે, ભણાવે છે વગેરે.

* જે મહિનામાં નાતમાં ઘણા લોકોને શોક પડયો હોય તે મહિનામાં ઉજાણી બંધ રાખવી.

‡ આથી અભાવો થશે નહીં અને ખરચનો બચાવ થશે.

ણીઓનો ખરચ પણ ઝાઝો થશે નહીં. *

આગળ ઉપર ફંડ વધતાં વધતાં મોટી રકમ થાય ત્યારે નાતના પાંચ પ્રમાણિક, આબરૂદાર અને વજનદાર આગેવાનોના ઉપરીપણા નીચે એક દુકાન કાઢવી અને તેનું કામ ચલાવવાને એક મુનમ અથવા મેનેજર પગારદાર રાખવો. તે પેલા ઉપરીઓની સલાહથી દરેક કામ કરે. તે ઉપરીઓએ વર્ષમાં બે ત્રણવાર તેના કામ-

* કારણ કે ઘણીખરી મોટી નાતોમાં જમણવારોની સંખ્યા વર્ષે દહાડે આશરે સો સો ઉપર થાય છે અને એકંદરે તેની એક મોટી રકમ થાય. સર્વે નાતોમાં ઉજાણીઓના ખરચ કરતાં જમણવારોમાં ઘણી વધારે રકમ ખરચાયજ ખરચાય. જે નાતોમાં થોડી જમણવારો થતી હોય તે નાતોવાળાઓએ જમણવારોના સુમાર ઉપર નજર રાખી ઉજાણીઓ કરવાનું રાખવું. કોઇ નાતમાં અણસમજુ લોકોને લીધે ઉપર પ્રમાણે કરવામાં અડચણ આવતી હોય અને ફંડ ન થાય તેવું હોય પણ જમણવારનો ચાલ બંધ કરવાની ઇચ્છા હોય તો તે નાતવાળાએ દર મહિને માણસ દીઠ બાર આના, ઘરદીઠ ૧ાા રૂપિયો અથવા સામટા એકી વખતે રૂ. ૪૦૦) લેવાનો ઠરાવ કરવો. આથી પણ ઉજાણીઓનો ખરચ જતાં બાકી રકમ ફાજલ રહેશે અને ફંડ થશે. આમ કરવાથી કોઇને ભારે પડવાનો સંભવ નથી કારણ કે પૈસાવાળાને નાત કરવી તે અથવા તેના પ્રમાણમાં નાણાં આપવાં તે સરખું છે. ગરીબને નાત કરવાથી ગેરફાયદો છે કારણ કે ગમે તેમ કરી બે પૈસા કમાયો હોય તે ખર્ચાઈ જાય છે અને પાસે પૈસા ન હોય તો દેવું કરવું પડે છે તેથી દેવું કરેલા રૂપિયા આપવાને તથા આપતાં સુધી બહુ દુઃખ વેઠવું પડે છે

કાજની તથા હિસાબની તપાસ કરવી તથા વર્ષ આખરે નાતના સઘળા લોકોની સભા ભરી બનેલો હેવાલ તથા ઉપજ ખર્ચના સઘળા આંકડા સંભળાવવા, અને હરેક નવું કામ ઉઠાવવું હોય તો અગર મોટો ફેરફાર કરવો હોય તો તે કહી બતાવી, સઘળાઓના મત લઈ વધુ મતે કામ કરવું. એ રીતે જે પેઢી કાઢવામાં આવે તેણે જે જાતના વેપારોથી સારો ફાયદો થાય અને એકદમ ખોટ પાસું ન આવે (સટ્ટા વગેરે ન કરવા) એવા વેપાર ચલાવવા; જેમકે જમીન લઇ ખેતી કરાવે, ઝાડ ઉછેરાવે, કાંતવા વણવાના સંચા લાવે, વેપારની જણસો મંગાવે, દલાલી કરે વગેરે. એ સઘળું કામ કરવાને નોકર રાખવા પડે તે ઘણું કરીને બને ત્યાં સુધી તો નાતમાંનાજ માણસોને પગાર આપી રાખવા અને તેઓ બદદાનત તથા

---

એટલુંજ નહીં પણ તેને વ્યાજના ઘોડાથી ડુબવું પડે છે અને એનાને એના ઉજ્ઞામા તથા ફિકરમાં તેને કાંઇ ધંધો રોજગાર પણ સુઝતો નથી. આ રીતથી ગરીબને ફાયદો છે. દાખલો ધારો કે ૪૦૦ ઘરની એક નાત છે અને તે જમાડવામાં રૂ.૪૦૦) જોઇએ છે. તે પ્રમાણે ગરીબ માણસને રૂ.૪૦૦) નું દેવું કરવું પડે તો તેના ઓછામાં ઓછા આઠ આનાના વ્યાજથી રૂ. ૨) એને વ્યાજના ભરવા પડે અને મુદ્દલ દેવું તો ઉભું રહે અને છોકરાં દુઃખ પામે તેના કરતાં રૂ.૧ાા દર મહિને પોતાને અને પોતાના કુટુંબને ઉજાણી ખાવા માટે આપવો એ કઠણ પડશે નહીં. જેઓને ઉપર પ્રમાણે ઉજાણી જમવાની મરજી ન હોય તેમણે રૂ.૧ાા ન આપવો પણ તેને કાઈ મહિનાની ઉજાણી જમવા જવાનું મન થાય તો અગાઉથી નાતને ખબર આપવી અથવા રૂ.૧ાા મોકલી આપવો.

ગફલત કરે નહીં તેને માટે જામીન વગેરેનો પક્કો બંદોબસ્ત કરવો. વળી નાતમાં જે ઘણા ગરીબ હોય અથવા જેમને ધીર ન હોવાથી વેપાર કરી શકતા ન હોય તો તેમને ગજા માફક તેમાંથી નાણું ધીરી વેપારે લગાડવા પણ તે નાણું મળે ત્યારે પાછાં આપે તેને વાસ્તે લેખ વગેરે લખાવી બંદોબસ્ત કરવો તથા કમાયા છતાં ન આપે તો નાત પાસે તેની શિક્ષા ઠરાવવી. પણ વેપારમાં કમનશીબે બરકત ન થાય અને તેથી તે રૂપિયા ન આપી શકે તો અરજી કરી તેનાં ઠોબરાં તથા રહેવાનું ઘર સુદ્ધાં હરાજ કરાવી તે લેવાં નહીં અને એવા માણુસને તેટલી છૂટ મેલવી. કેમકે નાતના પૈસા કોઈ બની શકશે ત્યાં સુધી રાખશે નહીં. તેમજ નાતમાં ગરીબ રાંડીરાંડો જેમના ઘરમાં કોઈ કમાનાર ન હોય તથા દળણાં ખાંડણાં કરી અગર રેંટીઓ પુણી કરી પરાણે પેટ ભરતી હોય તથા બીજાં ગરીબ અને અપંગ માણુસો જેમને ગુજરાનની તંગી પડતી હોય તેમને છાના છપના દાણા વગેરે પહોંચાડી મદદ કરવી. છાના મોકલવાનું કારણ એ કે જાહેરમાં તો કેટલાક ભૂખે મરી જાય તોપણ લે નહીં અને તેમાં પણ આતો નાતના પૈસાનું તેથી જણાય તો વધારે હલકું તથા શરમ લાગે અને મેંણાંની ધાસ્તી પણ મોટી, તેથી લેજ નહીં; માટે એવી યુક્તિથી મોકલવા કે કયાંથી આવ્યા અને કોણે મોકલ્યા તેની તેને ખબર પડે નહીં તથા આ જાતનો ઠરાવ પણ મુખ્ય આગેવાનો શિવાય બીજાના જાણવામાં આવે નહીં. વળી માબાપ વગરનાં, રાંડીરાંડ તથા ગરીબનાં છોકરાંને ભણાવવાં તથા તેમનું પોષણ કરવું અને આંધળાં, લુલાં, લંગડાં, નિરાશ્રીત તથા ઉમરે પહોંચેલાં વગેરેને ભુખે મરતાં અટકાવવાં. આગળ જેમ

જેમ રકમ વધતી જાય તેમ તેમ પોતાનીજ નાતના છોકરા છોકરીઓની જૂદી જૂદી નિશાળો સ્થાપવી, લાયબ્રેરીઓ કાઢવી અને પોતાનીજ નાતના છોકરાઓ પરદેશ જઈ ઉંચી કેળવણી લે તેને માટે સારી સ્કૉલરશીપો વગેરે ઠરાવવી.

ટુંકામાં **હરેક રીતે નાતના લોકો સુધરે તથા તેમના ભાગ્યનો ઉદય થઈ પૈસે ટકે અને આબરૂ ઈજતે ભરપૂર થાય** એવા રસ્તા પ્રથમ પકડવા. એ રીતે નાતના લોકોના લાભનાં કામ પતી રહ્યા પછી જેમ જેમ રકમ વધતી જાય તેમ તેમ પોતાના ગામને લગતાં પરમાર્થનાં તથા સુધારાનાં કામો તથા દેશના કલ્યાણની પાછળ મંડળીઓના ખર્ચમાં તથા દેશનું સંરક્ષણ કરનારી સોસાઇટીઓના ખર્ચ એ વગેરે કામમાં જ્યાં નાણાંનો ખરો ઉપયોગ થતો હોય તે તરફ હાથ લંબાવવો. આ બાબત કોઈના મનમાં એમ આવે કે પ્રથમ બધાં નાતના ફાયદાનાં કામ કરવાં અને છેક પાછળથી બીજાં પરમાર્થનાં કામ કરવાનું લખ્યું એ તો ઠીક નહીં, એથી તો એકલપેટાપણું જણાય તો તેણે જાણવું કે એ નાતના લોકોની પુંજી છે અને એ રકમ પ્રથમ નાતનાજ ( જમણવારોમાં ) લોકોના ઉપયોગમાં ખરચાતી અને તેનો લાભ બીજાઓને મળતો નહોતો માટે તે રકમ પ્રથમ નાતનાજ ભલાને માટે ખરચાવી જોઇએ. કારણ કે ચાલતો રિવાજ બદલાયાનાં સારાં ફળ તેઓ ન ચાખે અને તેમનાં સારાં સારાં મિષ્ટાન્ન પણ જાય તેથી તેઓની હોંશ છેક તૂટી જાય. હવે પરમાર્થનાં કામોમાં પોતાના ગામમાં ધર્મશાળા બંધાવવી અને તેમાં આવતા જતા મુસાફરોને ઉતારવાને તથા રસોઈ કરવા વગેરેને માટે સુગમ પડે તે સારૂ કેટલાંક વાસણ ગોદડાં વગેરે રાખવાં તથા

થોડીક ઓરડીઓ કાઢવી. શક્તિવાન મુસાફરો પાસેથી તેમાં ઉતરવા તથા સામાન વાપર્યા બદલ કાંઈ ફી લેવી અને ગરીબોને મફત આપવું. વળી ધર્મશાળાના એક ભાગમાં આંધળાં, લુલાં, લંગડાં, માંદાં વગેરે અશક્ત અને નિરાશ્રીત માણસોને રાખવાં તથા તેમને અન્ન વસ્ત્ર વગેરે પુરૂં પાડવું. રોગીઓ તથા રોગ થતા અટકાવવાંને માટે દવાખાનાં કાઢવાં તથા ગામમાં પાણીની અછત હોય તો કુવા, કુંડ, તળાવો અને વાવો કરાવવાં.

ઉનાળામાં ઢોરોને વાસ્તે ઠેકાંણે ઠેકાંણે પાણીના હવાડા ભરાવવા તથા માણસોને માટે પરવો મંડાવવી અને જુનાં અથવા પડી ગએલાં નવાણ ફરીથી ગળાવી વાપરવા લાયક કરવાં વગેરે. આવાં પરમાર્થનાં કામ જેના ખરચમાં મોટી રકમ જોઇએ તેમ છે તે સઘળાં કામ બધી નાતવાળાઓએ સહીઆરામાં કરાવવાં એટલે તેમાં ભાગે પડતી રકમો પોતાની નાતના ફંડમાંથી આપવી. વળી બની શકે તો મ્યુનિસિપલ (સુધરાઈ) ખાતાનાં કામ જેવાં કે ગામના રસ્તા સારા બંધાવવા તથા સાફ રખાવવા તથા દિવાબત્તી વગેરે કામો પણ કરાવવાં. એ રીતે ગામમાંનાં પરમાર્થ તથા ગામ સુધારાનાં કામો થઇ રહ્યા પછી બહાર હાથ લંબાવવો એટલે આસપાસનાં ગામોમાં તથા રસ્તામાં જ્યાં ઘણા લોકોનો અવર જવર હોય અને તે ઠેકાંણે પાણીની તંગી હોય તો કુવા, વાવો વગેરે કરાવવું તથા ધોરી રસ્તા ઉપરના ગામોમાં ધર્મશાળાઓ બંધાવવી, વિસામા કરાવવા અને ખરાબ રસ્તા સુધરાવવા.

આ સઘળું વાંચી કોઇના મનમાં એમ આવે કે આવાં અને આટલાં બધાં કામ કરવાને તો લાખો રૂપિયા જોઇએ અને તે એમ

શી રીતે એકઠા થાય? તો તેણે જમણવારો પાછળ દર વર્ષે દરેક નાતમાં અને દરેક ગામમાં કેટલો ખરચ થાય છે, તેનો જરા ઝીણી નજરથી અડસટ્ટો કાઢી જોવો, એટલે સહેજ માલમ પડશે કે તે રકમ્ મોટાં મોટાં શહેરોમાં લાખોના આંકડામાં અને ગામોમાં હજારોના આંકડામાં થતા જાય છે. વળી આપણામાં કહેવત છે કે "માણસ રળે ચાર પહોર અને પૈસો રળે આઠ પહોર" એમ નાણું નાણાંને વધારે છે અને જમણવારની રકમ તો હમેશાં આવવી ચાલતીજ રહેવાની, તેમ ઉપર જે સઘળાં કામો બતાવ્યાં તે કાંઇ એક બે વર્ષમાં બનાવી દેવાં એમ નથી પણ જેમ જેમ રકમ વધતી જાય તેમ તેમ કરાવતાં જવાં.

આ ઉપરથી એમ ન સમજવું કે સઘળાઓએ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેજ કામો કરવાં પણ પ્રથમ નાતના ભલાનાં, પછી ગામના અને પછી દેશના ભલાનાં કામ કરવાં એવો અનુક્રમ રખાય તો ઠીક. બાકી કામ તો જેવો સમય અને જેની ઘણી જરૂર તે પહેલાં કરવાં.

દરેક નાતવાળાઓએ પોત પોતાને વાસ્તે અનુકુળ પડતો જુદો જુદો બંદોબસ્ત કરવો. એમ થવાથી સઘળે આનંદ આનંદ થઈ રહેશે અને એ સબંધની (જમણવારો ગયાથી) ઘણી પ્રકારની ફિકરો તથા અડચણોથી મોકળા થવાથી લોકોને પોતાના રોજગાર ઉપર મંડવાને તથા તેમાં સુધારો વધારો કરવાને બની શકશે. તેમજ મિષ્ટાન્ન પણ જમવાને બની શકશે એટલે બન્ને કામ સચવાશે માટે શાણા અને વિચારવંત દેશીઓ આ વાત ઉપર ધ્યાન પહોંચાડી, ઘટતો વિચાર કરી પોતાનું ભલું શોધી લેશે એવી આશા છે.

## જમણવાર બંધ કરીએ તો જ્ઞાતિ વ્યવહાર ચાલે કે નહીં ?

કેટલાક લોકો કહે છે કે "જમણવાર બંધ કરીએ તો જ્ઞાતિ વ્યવહાર શી રીતે ચાલે?" તેઓને જવાબ જે, શ્રાવકોમાં કોઈ પણ ટાણે જમણવાર કરવાનો ચાલ નથી તેથી શું તેઓનો વ્યવહાર નથી ચાલતો? ઉલટું બ્રાહ્મણ વાણીઆની નાતો કરતાં સારો ચાલે છે કારણ કે તેમનામાં (શ્રાવકોમાં) જ્યારે તેઓની હાંલ્લીમાં પુષ્કળ ધન ઉભરાય ત્યારે ફક્ત **નોકારસી** કરવાનો રિવાજ હોવાથી કોઈને તણાઈ મરવું પડતું નથી. વળી તેઓમાં કેવો સંપ છે, તેઓ કેવા વેપાર કરે છે તે તરફ જરા નીઘા કરો અને તેઓ જેમ પોતાની નાતનાં માણસોને ભુખે મરવા દેતા નથી* તેમ તમારી નાતમાં થવા તમોએ કદી પ્રયત્ન કર્યો છે?

હિંદુ કોમમાં વેપાર રોજગારે તથા પૈસા ટકા વગેરેથી કોઈ પણ જ્ઞાતિ સુખી હોય તો તે શ્રાવકજ છે. મથુરાંના વૈશ્ય લોકોએ પણ ગરીબ નાતીલાઓને મદદ કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે.

---

* પારસી કોમમાં પણ પોતાની કોમના કોઇને ભુખે મરવા દેતા નથી અને દક્ષણી કોમમાં તો કમાતા લોકો પોતાની કોમના ગરીબ અને અનાથને પોતાને ઘેર રાખી તેમનું પોષણ કરે છે એટલુંજ નહીં પણ તેમને ભણાવી ગણાવી ધંધે પણ વળગાડે છે. અમદાવાદમાં કેટલાક કડીઆઓને જ્યારે રોજી નહોતી મળતી ત્યારે કડીઆના મહાજને મળી ઠરાવ કર્યો હતો કે કોઇએ રોકડીએ જવું નહીં.

## જમણવાર કરવાના ચાલ વિષે.

જ્યારે ઘંઉ દોઢમણ બે મણના,* ડાંગર અઢી મણ ત્રણ મણની, માટલાંનો ગોળ પંદર શેર સોળ શેરનો અને ઘી છ શેર સાત શેરનું મળતું અને વેપાર રોજગાર સારી રીતે ચાલતા ત્યારે આપણા ઘરડાઓએ જમણવાર કરવાનો ચાલ પાડેલો તેને અને તે વખતે ટાણાંની તથા દરેક ટાણે કરવાની જમણવારોની જે સંખ્યા હતી તેને ચાલતા જમાનાની સાથે સરખાવતાં તથા રાજકર્ત્તાનોજ દાખલો લઇએ તો અંગ્રેજ સરકાર પણ સમયને અનુસરી કાયદા વર્ષે, બે વર્ષે કે ચાર વર્ષે ફેરવે છે, તેમાં સુધારો વધારો કરે છે અથવા તો નવા બાંધે છે તથા બારે દિવસ કોઇના સરખા ગયા નથી+, જતા નથી અને જશે નહીં તે ઉપર (દેશ કાળ સ્થિતિનો) વિચાર કરતાં પણ આપણા રિવાજોમાં સુધારો કરવાનું શાણા અને વિચારવંત દેશીઓને જણાયા વગર રહેશે નહીંજ.

## જમણવાર વગેરેનો ખરચ લોકોને ભારે પડે છે કે નહીં ?

જો ભારે પડતો નથી એમ કહેતા હો તો દાખલા તરીકે અમદાવાદની દશાનાગર વાણીઆની નાતનો દાખલો લ્યો.

* ૬૦–૭૦ વર્ષનાં ઘરડાં માણસોને પુછવાથી ખાતરી થશે કે આ પ્રમાણે સોંઘવારી હતી.

+ ૩૦–૪૦ વર્ષ ઉપર જોએલા લોકોની સ્થિતિ તપાસતાં માલમ પડશે.

સંવત ૧૯૫૧ માં તે નાતમાં નાતનાં તમામ લગ્ન આશરે વીસ બાવીસ મહા વદ ૫ ને રોજ થયાં હતાં તેનું શું કારણ ? કારણ એજ કે સઘળાઓને ઘેર સાથે ગણેશ બેસવાથી, સાથે વરઘોડા ચઢાવવાથી, સાથે પૈસા વહેંચવાથી, સાથે પરણાવવાથી, સાથે અર્ધી રાત્રે ધર્મ વિરૂદ્ધ સુખડી કરાવવાથી અને સાથે દસ બાર વાગ્યા પછી ગોરવ જમાડવાથી ખરચનો ઉગારો થાય.+ જો ભારે પડે છે એમ

+ આ પ્રમાણે ખરચનો ઉગારો ન કરવો એવું કહેવાની મતલબ નથી પણ આ દાખલો અત્રે આપવાની મતલબ એ છે કે જ્યારે લગ્ન જેવા ખુશીના અવસર ઉપર લોકો ખરચ ઉગારવાનું શોધે છે (લોકોને ખરચ કરવાનું ભારે પડે છે, કારણ કે જો ભારે ન પડતુ હોય તો બધાં લગ્ન એક દિવસે થાયજ નહીં. આવી રીતે અગાઉ કોઇપણ વર્ષ બન્યું નથી) તો વહાલા માણસના મરણ પ્રસંગે ( જે વખતે દવા વગેરેમાં પૈસા ખરચી વ્યાજ આવ્યા હોય યા તો પાછળ રળનાર ખપનાર ન હોય તેવા વખતમાં) મરણ પાછળ જમણવાર કરવાને લોકો ખુશી છે અથવા મરણ પાછળ જમણવાર લોકો ખુશીથી કરે છે અને મરણ પાછળ જમણવાર સમુળગા બંધ કરવાની જરૂર નથી એમ કોઇપણ કહી શકશે નહીં.

વળી ઘણીખરી નાતો કે જેમાં ખુશીના અવસર ઉપર જમણવાર કરવાનો કર નથી અને લોકો ખુશીમાં આવે તો ખુશીના અવસર ઉપર જમણવારો કરે એવું છે ( લોકોની મરજી ઉપર કરવા ન કરવાનું રાખેલું છે ) તે નાતોમાં મરણ પાછળ ( કરથી અથવા મેણાંની બીકથી ) જેટલી જમણવારો થાય છે તેટલી ખુશીના પ્રસ્તુત ઉપર થતી નથી તેથી પણ સાફ માલમ પડે છે કે

કહેતા હો તો સુધારો કરવાની શું જરૂર નથી? જ્યારે સુધારો કરવાની જરૂર જણાય છે ત્યારે સુધારો ન કરવો એ ખરેખર મૂર્ખાઇ છે.

કપડવંજનાં ૨૨ ગામની દશાખડાયતા વાણીઆની નાતમાં પણ સઘળાં લગ્ન એક દિવસે થાય છે.

આવાજ દાખલા બીજી નાતોમાં તપાસ કરવાથી મળી આવશે.

## નાતોના આગેવાનોને વિનંતી.

પેદાશ કરતાં ઘર ખરચ વધ્યાને લીધે, જમણવારનાં ટાણાંની સંખ્યામાં તથા દરેક ટાણાં ઉપર કરવાની જમણવારોની સંખ્યામાં ઘણો વધારો થવાને લીધે, સોંઘવારી પહેલાંના જેટલી ન હોવાને લીધે, વિદ્યાનો જોઇએ તેવો ફેલાવો ન થવાને લીધે અને પડેલા નકારા રિવાજોમાં સુધારો ન થવાને લીધે કેટલાંક કુટુંબો ગામમાં ઘર અને શીમમાં ખેતર વિનાનાં, સુવા પૃથ્વી અને ઓઢવા આભ;

---

ખુશીના અવસર ઉપર જમણવારો કરવાને લોકો ખુશી જણાતા નથી અથવા ખુશીના અવસર ઉપર જમણવારો કરવાનું લોકોને ભારે પડે છે [ કારણ કે જો લોકો ખુશી હોય તો અથવા તેમને ભારે પડતું ન હોય તો દરેક જણ તેવા ( ખુશીના ) પ્રસ્તુત ઉપર જમણવાર કર્યા વગર રહેજ નહીં પણ તેમ થતુ જણાતુ નથી ] તો મરણ પાછળ જમણવાર કરવા લોકો ખુશી છે અથવા લોકોને ભારે પડતું નથી એમ ધારવું એ અયોગ્ય અને અસંભવિત છે. ઉપલી બીનાથી મરણ પાછળ જમણવાર કરવાને લોકો ખુશી નથી એમ જ્યારે સ્પષ્ટ જણાય છે ત્યારે શું આવા દુઃખદાયક રિવાજનો ( મરણ પાછળ જમણવાર કરવાનો ) સમુળગો અટકાવ કરવો ન જોઇએ?

જગતમાં પરમેશ્વર શિવાય કોઇ બેલી નહીં એવી રીતે પાયમાલ થઈ ગયાં છે અને થતાં જાય છે છતાં સમજુ લોકો તે બંધ કરવાના ઉપાય જ્યારે ન કરે ત્યારે તેમને સમજુ માણુસો કેમ ગણી શકાય? માટે દરેક નાતના સમજુ આગેવાનોએ દેશ કાળ સ્થિતિનો વિચાર કરી અધમાવસ્થામાંથી મુક્ત થવા જે માર્ગે ઉન્નતિ થાય તે માર્ગ લેવો ઘટે છે. જે જે રીતભાતથી નાતને નુકશાન ને નામોશી છે, તે તે રીતભાતનું છેદન કરવાની જરૂર છે, જે-જે ચાલ ખરચાળ ને નાતને ગરીબ સ્થિતિમાં લાવી નાખનાર હોય તે તે ચાલ કમી કરવા પેરવી થવી જોઇએ. જે જે રૂઢિઓ ધર્મ અને નીતિ વિરૂદ્ધ માલમ પડે તે તે રૂઢિઓનો મૂળચ્છેદ ખસુસ કરવો અગત્યનો છે. બીજી નાતોએ સારા ધારા બાંધ્યા હોય તેનું અનુકરણ કરવું એ યોગ્ય છે. કન્યા વિક્રય શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ ને અધમ હોવાથી સમજુ લોકો તે કરનારને ફિટકાર આપે છે. કજોડાં દુઃખદાયક અને શરીર નિર્માલ્ય કરાવનાર છે અને તેથી નિપજતાં ખરાબ પરિણામ આપણા જોવામાં આવે છે. જ્ઞાતિ જમણ (નાતવરા) નાં બંધન નુકશાનકર્ત્તા ને ગરીબાઇ પ્રાપ્ત કરાવનાર છે. પ્રેતાન્ન, સીમંત અને વાસ્તુનું ખાવું શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ છે. રોવા કૂટવાનો રિવાજ શોકમાં વધારો કરાવનાર, ધર્મશાસ્ત્ર તથા વૈદકશાસ્ત્રથી ઉલટો અને સમજુ વર્ગમાં હાંસી કરાવનાર છે. નાની બૈરી ઉપર શૉક્ય લાવવાનો કે એક સ્ત્રી હયાત છતાં બીજી પરણવાનો ચાલ સંતાપજનક છે. ફટાણાં ગાવાની રીત અમર્યાદને અનીતિ ઉત્પન્ન કરનારી હોવાથી સમજુ લોકો તે તરફ ધિક્કારની નજરથી જુએ છે. નાતના વધતા જતા લાગા (કર) લોકને દરિદ્રી કરનારા છે. ના-

તેઓમાં તડાં પડવાથી કુસંપ વધે છે, કન્યાની અછત થાય છે ને વરકન્યાનાં સંતોષકારક જોડાં મળી શકતાં નથી. નાતોમાં વિદ્યાનો ફેલાવો થયા વગર અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર નાશ પામનાર નથી, સુધારો દાખલ થવાનો નથી ને નાતની આબાદી થનાર નથી માટે આ સઘળી બાબતો ઉપર લક્ષ રાખી સમયાનુસાર સુધારો થવાનો પ્રયત્ન નાતોની અંદર થયા કરશે તો ઇશ્વર સહાયતાથી સઘળાં સારાંવાનાં થશે.

જ્ઞાતિભોજન વગેરે પાછળ થતા ખરચોનો અટકાવ કરવા સત્વર પગલાં ભરવાથી પૈસાનો બચાવ થશે અને તેથી લોકોને પોતાનાં છોકરાંને કેળવણી આપવાનું, વેપાર રોજગાર ઉપર મંડવાનું અને નાતનાં, ગામનાં તથા દેશનાં ઘણાં ફાયદાકારક અને પરમાર્થનાં કામો કરવાનું બની આવશે અને ઘણું સુખ થશે.

——:*:——

## જુદી જુદી નાતોના સુધારા.

### બાળલગ્ન વિષે.

૧. વડોદરા શહેરમાં વસ્તી જૂદી જૂદી નાતોના આગેવાન શેઠીઆઓના મહાજને સર્વાનુમતે કરેલા ઠરાવઃ—"**વડોદરા મહાજનના તાબાના કોઇપણ માણસે એટલે માબાપે તથા વાલી વારસે કન્યાનું લગ્ન તે કન્યા ૧૦ વર્ષની ઉમરની થાય તે અગાઉ કરવું નહીં.** કદાપિ કોઇને ખાસ અગત્યના કારણસર ૧૦ વર્ષની અંદર કન્યાનું લગ્ન કરવાની જરૂર હોય તો પ્રથમ તેણે નાતની રજા માગવી ને નાતે મહાજનની રજા લઇ રજા આપવી. આ ધારા વિરૂદ્ધ ચાલનાર નાતનો ગુનેગાર થશે અને તેને નાત યા મહાજન યોગ્ય લાગશે તે શિક્ષા કરશે વગેરે." ૨. વડોદરાના દશા મોઢ માં-

ડસીયા વાણીઆની નાતે વડોદરા મહાજનના ઠરાવ પ્રમાણે લગ્ન કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે. ૩. માઇસોરના રાજ્યે બાળલગ્ન અટકાવવાનો કાયદો કર્યો છે અને તે ફત્તેહમંદ નિવડયો છે. કાયદાના ભંગ થવાના દાખલા ખૂદ પાડોશીઓ તરફથીજ જાહેરમાં આણવામાં આવે છે. ૪. આખા ભરતખંડમાં વિખરાએલી બાજ ખેડાવાળની તમામ નાતોએ નવ વર્ષની વય પહેલાં કન્યાનાં લગ્ન ન કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે. ૫. મહારાષ્ટ્ર દેશમાં છોકરા તથા છોકરીઓની લગ્ન કરવાની વય વધારવામાં આવી છે, તેનાં પરિણામ ઘણાં ફળદાઇ નિવડ્યાં છે. ૬. મથુરાંના વૈશ્ય લોકોએ પોતાની નાતોમાં બાળલગ્ન અટકાવવાનો ઠરાવ કર્યો છે. અંગ્રેજો વગેરેમાં બાળલગ્ન થતાં નથી.

## મરણ પાછળ જમણવાર વિષે.

વડોદરાના વીસાલાડ વાણીઆની નાતે નીચેની મતલબનો ઠરાવ કર્યો છે:— "મરનારના તેરમે દિવસે જ્ઞાતિ જમણ નહીં કરતાં સોળ રાત્રી વિત્યે મરજીમાં આવે ત્યારે કરવાં. સોળ રાત્રી વિત્યા પછી તે કરવું કિંવા ન કરવું તે પણ માલ ધણીની મરજી ઉપર રાખ્યું છે. આવો ઠરાવ કરવાનો હેતુ એવો જણાવ્યો છે કે દિવસે દિવસે તેરમાં એની મેળે બંધ થતાં જાય અને લોક નાહક મોટા ખરચમાં ડૂબતા અટકે." રાજકોટના દશા શ્રીમાળી વાણીઆની નાતમાં ૬૦ વર્ષ સુધીનાં મરણ પાછળ તેરમાં કરવાં નહીં અને તેના બદલામાં નાતના ફંડમાં રૂ. ૨૫ ) ની રકમ લેવી. આ રીતે એકઠા થએલા ફંડમાંથી નાતના નિરાશ્રીતોને ગુપ્ત આશ્રય આપવો તથા સ્વજ્ઞાતિના મુંબઇ અભ્યાસ કરવા જતા વિદ્યાર્થીઓને સ્કૉલરશીપ આપવી. આ શિવાય એ ફંડના વધારા માટે દર

વર્ષે એક એક રૂપિયો શક્તિવાન ઘર કનેથી લેવો એવો ઠરાવ થયો છે. સુરતના દશા પોરવાડ વાણીઆની નાતે ૪૨, સુરતના મેવાડા તથા પોરબંદરના મોઢ વાણીઆની નાતોએ ૪૦ અને ભરૂચના દશાલાડ, અમદાવાદના વીસા પોરવાડ તથા જામનગરના મોઢ વાણીઆની નાતોએ ૩૦ વર્ષ સુધીના માણસ (સ્ત્રી યા પુરૂષ) ના મરણ પાછળ તથા ×**ભરૂચના મોઢ વાણીઆની** નાતે ૩૦ વર્ષની સ્ત્રી અને ૩૫ વર્ષના પુરૂષ તથા સુરતના દશા અડાળજા મોઢ વાણીઆ અમદાવાદીની નાતે ૩૫ વર્ષની સ્ત્રી અને ૪૦ વર્ષ સુધીના પુરૂષના મરણ પાછળ તેરમાં કરવાં નહીં એવા ઠરાવ કીધા છે. ઉપલી ૧૦ નાતો શિવાય બીજી ૭ નાતોમાં જુવાનનાં તેરમાં બંધ થએલાં અમારી જાણમાં છે. દક્ષણી લોકોમાં કાયટાં (તેરમાં) વગેરેની જમણવાર કરવાનો ચાલ નથી અને શ્રાવકોમાં જ્યારે પુષ્કળ પૈસા થાય ત્યારે ખુશીથી ફક્ત નોકારસી કરવાનો ચાલ છે તે શિવાય બીજો કોઇ પણ ચાલ નથી.

## કજોડાં વિષે.

આખા ભરતખંડમાં વિખરાએલી બાજ ખેડાવાળની સમસ્ત નાતે તથા વડોદરા મહાજનના તાબાની તમામ નાતોએ વરની ઉમર હમેશાં મોટી રાખવાના ઠરાવ કર્યા છે. મથુરાંના વૈસ્ય લોકોએ પણ કજોડાં બંધ પાડવાનો ઠરાવ કર્યો છે.

## લગ્ન અને મૃત્યુની ક્રિયામાં ઉડાઉપણાથી થતા ખર્ચ વિષે.

૧. રજપુતોએ લગ્ન તથા મરણ પ્રસંગે મોટો ખરચ નહીં

× ઠરાવ વિરૂદ્ધ વર્ત્તનારનો રૂ.૧૦૧ દંડ ઠરાવ્યો છે.

કરવા બાબતનો ધારો રજપુતાનામાં દાખલ થયો છે. ૨. મથુરાંના વૈશ્ય લોકોએ પણ પોતાની નાતોમાં લગ્ન અને મરણના ખર્ચોમાં ઘટાડો કરવાનો ઠરાવ કીધો છે. ૩. બંગાળા, વાયવ્ય પ્રાંતો તથા પંજાબની સરકારોએ લગ્ન પ્રસંગે થતા લખલૂટ ખર્ચો અટકાવવાના ઉપાયો લેવા માંડયા છે. ૪. અમદાવાદના દશાનાગર તથા વીસા દિસાવાળ વાણીઆની નાતોમાં તેમજ ભાવસારની જ્ઞાતિમાં લગ્ન પ્રસંગે વરઘોડામાં ઘણો ખરચ થતો હતો તેને બદલે હાલ ફક્ત એકજ ઘોડો આણવાનો રિવાજ પડયો છે. ૫. મથુરાંના વૈશ્ય લોકોએ પોતાની નાતમાં લગ્ન પ્રસંગે વેશ્યાઓને નાચવા તથા ગાવા નહીં બોલાવવાનો ઠરાવ કીધો છે. ૬. કાઠીઆવાડનાં તમામ સંસ્થાનોએ લગ્નનો ખર્ચ ઓછો કરવા નીચે મુજબ સુધારા કર્યાછેઃ—

(૧) લગ્ન પ્રસંગે દરબારી બાબતો બાદ કર્યા પછી સઘળી જાતની ચોખ્ખી વાર્ષિક ઉપજના ½ ભાગ કરતાં વધારે ખરચવું નહીં.

(૨) ગરીબ ગરાશીઆઓએ કોઇપણ લગ્ન પ્રસંગે રૂ.૧૦૦ કરતાં વધુ ખરચ કરવું નહીં.

(૩) મોટા દીકરાનાં બીજી વખતનાં લગ્ન પ્રસગે અને નાના દીકરાઓનાં લગ્ન વખતે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ચોખ્ખી ઉપજના ½ કરતાં પણ કાંઇક ભાગ ઓછું ખરચ કરવું અને જાનમાં ૫૦ થી વધારે માણસ લઈ જવાં નહીં.

(૪) કન્યાના બાપની ઉપજના પ્રમાણ ઉપર નજર રાખી ૫૦ કરતાં ઓછાં માણસ જાનમાં લઇ જવાં ને જાનનાં માણસોએ ૪ દિવસ કરતાં વધારે રહેવું નહી.

## કુત્રખતના જમણવાર ( ગોરવ તથા સુખડી ) વિષે.

ઘણીખરી નાતોમાં ૧૧–૧૨ વાગ્યા પછી લગ્ન પ્રસંગે ગોરવ જમાડવાનો તથા ધર્મ વિરૂદ્ધ અર્ધી રાત્રે સુખડી કરાવવાનો બિલકુલ રિવાજ નથી. અમદાવાદના વીસા મોઢ અડાળજા વાણીઆમાં ગોરવ દેવાનો તથા જણું કરવાનો રિવાજ હતો તે બંધ થયો છે. આ ખરાબ રિવાજ અમદાવાદના દશા પોરવાડ અને દશાનાગર વાણીઆની નાતોમાં ઘણો જોવામાં આવે છે.

## ભ્રષ્ટાચાર વિષે.

બોરસાડ તાલુકાના ભાસમા ગામે કોળી લોકોએ હાથ પગ ધોઈ જમવા બેસવાનો ઠરાવ કર્યો છે. વડોદરાના દશા મોઢ માંડલીયા વાણીઆની નાતે તમામ નાતો વાડીએ કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે. ખેડાની દશાનાગરની નાતે ધોતીઆં ઓઢી જમવા બેસવાનો રિવાજ બંધ કર્યો છે. વડોદરાના દશા મોઢ માંડલીવા વાણીઆની નાતે નાતમાં ભોજન વખતે ભીખારૂં ન પડે એવો બંદોબસ્ત નાત કરનાર રાખવો એવો ઠરાવ કર્યો છે. અમદાવાદના દશા નાગર વાણીઆની નાતમાં મરનાર માણસના ઉપર હીરાગળ લુગડું ઢેડીઆ પાસેથી લઈ ઓરાઢવામાં આવતુ હતુ અને આભડશેટ થતી હતી તેને બદલે બજારમાંથી નવું લુગડું ( જેવું કે નેનસુક–સેનો ) આણી ઓરાઢવાના રિવાજનું સમજુ પુરૂષો અનુકરણ કરવા લાગ્યા છે.

## લગ્ન પ્રસંગે ફટાણાંનાં ગીતો વિષે.

નાગર, ક્ષત્રી, કપોળ વણીક અને રાયકવાળની નાતોએ તથા સુરતના દશા નાગર, વડોદરાના દશા મોઢ માંડલીયા અને ભરૂચના દશા લાડ વાણીઆની નાતોએ બંધ કર્યાં છે. છેલ્લી ( ભરૂચના દશા

ભાડ વાણીઆની ) નાતે તો વળી જે કોઈ સ્ત્રી ફટાણાંનાં ગીતો ગાય તેણીનો રૂ. ૨૫) દંડ લેવાનો ઠરાવ કર્યો છે. ઓરપાડ તાલુકાના માસમા ગામે કોળી લોકોએ ભુંડાં ગીતો ન ગાવા દેવાનો અને ગાય તો ગાનાર સ્ત્રીનો દંડ કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે.

## કન્યા વિક્રય વિષે.

૧. આખા ભરતખંડમાં વિખરાએલી બાજ ખેડાવાળની નાત સમસ્તે આ ચાલ અટકાવવા કરેલા ઠરાવઃ—( ૧ ) કન્યા વિક્રયનો અધમ અને પાપિષ્ટ ચાલ જ્ઞાતિ સમસ્તે બંધ કર્યો છે. ( ૨ ) આ ઠરાવ તોડનારને માટે નીચે મુજબ શિક્ષા ઠરાવી છે. **अ.** કન્યા વિક્રયની રકમ લેનારને બે વર્ષ સુધી નાત બહાર મુકવામાં આવશે. ત્યાર બાદ લીધેલી રકમથી બમણો દંડ લેવો. તે ન આપે તો દંડ આપતા સુધી તેને નાત બહાર રાખવો. **ब.** કન્યા વિક્રયની રકમ આપનારને એક વર્ષ સુધી નાત બહાર મુકવો. ત્યાર બાદ આપેલી રકમ જેટલો દંડ આપે. તે ન આપે તો દંડ આપતા સુધી તેને નાત બહાર રાખવો. **क.** કન્યા વિક્રય કરવામાં મદદ કરનાર ( વેવીશાળીઆ વગેરે ) અને પાછળથી તેની કુમક કરનાર સાક્ષીતોમાંના દરેકને છ માસ નાત બહાર મુકવો. બાદ વર પક્ષે આપવાના દંડથી અર્ધો દંડ આપે. તે ન આપે તો દંડ આપતા સુધી તેને નાત બહાર રાખવો. **अ** અને **ब** પ્રમાણે થયલી સજાના દાખલાઃ— સુરતના સલુણના રહેનાર ઠાકોર પ્રેમાનંદ રામચંદ્રે નાતનો ધારો તોડી કન્યા વિક્રય કર્યો, તેથી સલુણની ખેડાવાળની નાતે તા. ૧૮–૫–૮૭ ને રોજ ૨ વર્ષ નાત બહારની અને રૂ. ૨૯૮ના દંડની ( રૂ. ૧૪૯ કન્યા વિક્રયના લીધેલા તેથી બમણા રૂ. ૨૯૮ ) અને તે ન આપે તો આપતા સુધીની બીજી વધારે મુદત નાત બહાર રાખવાની શિક્ષા કરી અને ખેડાવાળની નાતનાં

તમામ ગામોને ખબર આપી. નડીઆદના રહેનાર હવે મુળજી ગણુજીએ નાતનો ધારો તોડી કન્યાના બાપ ઠાકોર પ્રેમાનંદ રામચંદ્રને રૂ. ૧૪૯ ખાવા આપ્યા તેથી નડીઆદની નાતે તા. ૧૮-૫-૮૭ ને રોજ ૧ વર્ષ નાત બહારની તથા રૂ. ૧૪૯ના દંડની અને તે ન આપે તો આપતા સુધીની બીજી વધારે મુદત નાત બહાર રાખવાની શિક્ષા કરી અને ખેડાવાળની નાતનાં તમામ ગામોને ખબર આપી. ૨. ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણની ટોળક જ્ઞાતિએ પણ બાજ ખેડાવાળની નાતને ઘણે ભાગે મળતાજ ઠરાવો કર્યા છે. ૩. ઉંઝાની હજામ તથા તરગાળા ( નાયક ) જ્ઞાતિ સમસ્તે કન્યા વિક્રય ન કરવાની તા. ૩૦-૧૨-૯૫ને રોજ પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. ૪ મથુરાંના વૈશ્ય લોકોએ કન્યા વિક્રય ન કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે. ૫ સુરતના દશા અડાળજા મોઢ વાણીઆ અમદાવાદીમાં તથા જામનગરની અને પોરબંદરની મોઢ જ્ઞાતિમાં આ રિવાજ બિલકુલ નથી. મહારાષ્ટ્રના વડા ધર્મગુરૂ આચાર્ય પણ કન્યા વિક્રય તરફ ધિક્કાર બતાવે છે.

## રોવા કુટવાની ઘટાડાઈ વિષે.

અમદાવાદના વીસાલાડ, વીસા અડાળજા મોઢ તથા વીસા પોરવાડ વાણીઆની નાતોએ અને વીસા પોરવાડ શ્રાવક તથા દશા શ્રીમાળીની નાતોએ બંધ કર્યો છે. ઓરપાડ તાલુકાના માસમા ગામે કોળી લોકોએ રડવા કુટવાનો ચાલ નાબુદ કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે.

## એક ઉપર બીજી સ્ત્રી પરણવા વિષે.

(૧) આખા ભરતખંડમાં વિખરાએલી બાજ ખેડાવાળની નાત સમસ્તે આ ચાલ બંધ કરવા કરેલા ઠરાવઃ—(અ) સ્ત્રી આરોગ્ય છતાં વધારે સ્ત્રીઓ કરવાનો દુઃખદાયક ચાલ બંધ કર્યો છે. પરંતુ નીચે પ્રમાણે હકીકત હોય તો એ બાબ સમજવો નહીં. એટલે સ્ત્રીની ઉમર ૨૫ વ-

ર્ષની પુરી થતા સુધી ફરી લગ્ન કરવું નહીં. તે ઉમર પછીથી ફરીથી લગ્ન કરવાને બાધ નથી. પરંતુ ઉપરની ઉમર દરમ્યાન બીજી સ્ત્રી કરવી પડે એવી મોટી ખોડ ખામી તેને લાગે તો નાતની રજા લઇ ગમે તે વખતે ફરી લગ્ન કરવાને હરકત નથી. (બ) ઉપરની કલમ (અ) નો ઠરાવ તોડનારને એક માસ નાત બહાર મુકવો, ત્યારબાદ તેનો રૂ.૧૦૦૧ દંડ લેવો. દંડ ન આપે તો તેને તે આપતા સુધી નાત બહાર રાખવો. (ક) કલમ (અ) ના વિરૂદ્ધ કન્યા આપનાર સખસ પણ ગુનેગાર છે માટે તે પણ ફરી પરણનાર વર જેટલીજ શિક્ષાને પાત્ર થશે. (ખ) ફરી લગ્ન કરનારે પહેલાંની સ્ત્રીને ખોરાકી પોશાકી આપવી એ તેની ફરજ છે માટે તેનો બંદોબસ્ત તે ન કરે તો તેના ગામની નાતે યોગ્ય જણાય તેટલો ભરણ પોષણનો ઠરાવ કરીને અપાવવી. તે ન આપે તો નાતની નજરમાં આવે તેવો ઠરાવ કરવો. (૨) કપડવંજનાં ૨૨ ગામની દશા ખડાયતા વાણીઆની (૩) સુરતના વીસા પોરવાડ શ્રાવકની (૪) અમદાવાદના દશાપોરવાડ મેશ્રીની (૫) મહુવાના કપોળ વણીકની અને (૬) ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણની ટોળક જ્ઞાતિઓએ આ દુઃખદાયક રિવાજ બંધ કર્યો છે અને આ ઠરાવ તોડનારને માટે બીજીએ રૂ.૫૦૦૦ સુધીના દંડની, ત્રીજીએ રૂ.૧૦૦૧ ના દંડની ચોથીએ રૂ.૩૦૧ ના દંડની, પાંચમીએ રૂ.૨૫૧ ના દંડની અને ૭ ઠ્ઠીએ રૂ. ૨૦૦ના દંડની અને એક વર્ષ નાત બહાર મુકવાની સજા ફરમાવી છે. (૭) સુરતના દશા અડાળજા મોઢ અમદાવાદી તથા (૮) વડોદરાના દશા મોઢ માંડલીયા વાણીઆની નાતોએ પણ આ રિવાજ બંધ કર્યો છે. ઉપર જણાવેલી ૨ જી, ૩ જી, ૫ મી, ૬ ઠ્ઠી અને ૮ મી નાતોએ પ્રથમની સ્ત્રીને તેનું પલ્લું તથા તેને ખોરાકી પોશાકી આપી મન મનાવવાનું ઠરાવ્યું છે. ઓરપાડ તાલુકાના માસમા

ગામે કોળી લોકોએ એક ઉપર બીજી સ્ત્રી નહીં કરવાનો ઠરાવ કર્યો છે. આ બાબત મિતાક્ષરા ટીકામાં પણ લખ્યું છે કે પ્રથમની સ્ત્રી સારી ચાલની હોય અને ધણી જો (છોકરાંને માટે) ફરી પરણે તો તેણે પોતાની દોલતનો ⅓ ભાગ પ્રથમની સ્ત્રીને આપવો અને ધણી ગરીબ હોય તોપણ તેનું પાલણ પોષણ તો કરવુંજ.

## રોટી વ્યવહાર ત્યાં બેટી વ્યવહાર વિષે.

૧. અંકલેશ્વરના દશાલાડ વાણીઆની નાતે પરદેશની જે કન્યાઓ પોતાની નાતમાં એક બાણે જમી શકે તેવી કોઈપણ વાણીઆ નાતની છોકરી સાથે અંકલેશ્વરી દશાલાડ વાણીઓ પરણી શકે એવો ઠરાવ કર્યો છે. ૨. આવોજ ઠરાવ અમદાવાદના વીસા પોરવાડ વાણીઆની નાતમાં પણ થયલો છે. ૩. સુરતના વીસા દિસાવાળ વાણીઆની નાતે એવો ઠરાવ કર્યો છે કે "નાતનો કોઇ સખસ સુરતની અથવા દેશાવરની દશા દિસાવાળ વાણીઆની કન્યા લાવે તો નાત તરફની કોઇપણ રીતની હરકત નથી, પણ જો એ નાત શિવાય બીજી કોઈપણ જાતની વાણીઆની નાતની કન્યા લાવે તો તેણે રૂ. ૧૦૧ નાતમાં આપવા. તેમજ દશા દિસાવાળ વાણીઆને પોતાની નાતની કન્યા આપવાને હરકત નથી.

## સીમંત (અઘરણી) વિષે.

કપડવંજનાં ૨૨ ગામની દશાખડાયતા વાણીઆની નાતે આ પ્રસંગે બે નાતો કરવાનો રિવાજ હતો તે તદન કાઢી નાખ્યો છે. દક્ષણી બ્રાહ્મણો વગેરેમાં આ અવસર ઉપર જમણવાર કરવાનો ચાલ નથી, આપણાં જેટલાં જમણવાર કરવાનાં ટાણાં નથી અને જે છે તેમાં પણ જે ઉપર જમણવાર કરવાનો કર છે એવું એકે નથી. હરેક ટાણે દરેક માણસ પોતાની ખુશીમાં આવે તો જમાડે છે અને

તેમાં પોતાની શક્તિ મુજબ ખરચ કરી શકે છે તથા નજરમાં આવે તેટલાં માણસ જમાડી શકે છે. સુરતના દશાનાગર વાણીઆની નાતમાં બાઇ નાહી ધોઇ ઉઠયા પછી વરો કરવાનો રિવાજ પડયો છે.

## કન્યા આપવા લેવા વિષે.

૧. સુરતના દશા અડાળજા મોઢ વાણીઆ અમદાવાદીમાં એવો ધારો છે કે દશા અડાળજા મોઢ વાણીઓ કોઇપણ ગામનો સુરતમાં જઈ રહે, નાતમાં પોતાનું લહેણું નોતરૂં દાખલ કરાવે અને આવ્યાં ગયાં ખરચ સુરતમાં કરે તો તેને કન્યા દેવી. ૨. અમદાવાદ, મુંબાઈ, સુરત અને ભરૂચ વગેરે બીજાં ૯ ગામોની વીસા પોરવાડ વાણીઆની નાત સમસ્તે સર્વાનુમતે નીચે પ્રમાણે ઠરાવ કરી પોતપોતાની સહીઓ કરી છે.

"આપણી જ્ઞાતિના કેટલાક ચૌરાવાળાઓમાં પરદેશમાં કન્યા આપવા લેવાનો વ્યવહાર ઘણા વખતથી બંધ થએલો છે તેથી આપણે સર્વે એકમત થઈ ઠરાવ કરીએ છીએ કે હવે પછી એક બીજાના ચૌરામાં કન્યા આપવા તથા લેવાનો વ્યવહાર બીનહરકતે શરૂ કરવો અને તે વિષે કોઈ ચૌરાવાળાએ વાંધો લેવો નહીં." આ ઠરાવની છાપેલી નકલો વહેંચવામાં આવી હતી.

## વરઘોડામાં પૈસા વહેંચવા વિષે.

અમદાવાદના વીસા દિસાવાળ તથા દશામોઢ માંડલીયા વાણીઆની નાતોમાં વરઘોડામાં માણસ દીઠ બે પૈસા અને વીસા પોરવાડ વાણીઆમાં ત્રણ પૈસા આપવાના ઠરાવ છે અને પરનાતીલા વરઘોડે આવ્યા હોય તેને વધારે પૈસા આપવાની છુટ રાખેલી છે.

## ચુડો ભાગવા વિષે.

ધણીના મરણ પાછળ ચુડો ભાગવાનો રિવાજ શ્રાવકોમાં બિલકુલ નથી. આવોજ ધારો અમદાવાદની એક વાણીઆની નાતમાં પણ થયલો સાંભળવામાં આવ્યું છે.

## વિદ્યા હુન્નર વગેરે વિષે.

આખા ભરતખંડમાં વિખરાએલી બાજખેડાવાળની જુદા જુદા ગામોની નાતોએ પોતાની જ્ઞાતિ સમસ્તમાં વિદ્યા હુન્નર અને રોજગારનો વધારો થવા "ખેડાવાળ હિતવર્ધક ફંડ" ઉભું કરી તેને માટે જ્ઞાતિ સમસ્તે "બાજ ખેડાવાળ હિતવર્ધક સભા" સ્થાપી છે અને એ ફંડનો વહીવટ કરવા નાત સમસ્તે એક વ્યવસ્થાપક મંડળી પણ સ્થાપેલી છે. વળી નાતમાં શિક્ષા બદલ જે દંડ કરવામાં આવે તેના કુ કેળવણી પાછળ ખરચવાનો ઠરાવ કર્યો છે. આ શિવાય બીજી નાતો જેવી કે મોઢ અને કપોળ વાણીઆની નાતોમાં તથા ભાટીઆ, ખોજા અને પારસી વગેરે કોમોમાં પણ ફંડ થયાં છે. મથુરાંના વૈશ્ય લોકોએ પોતાની નાતના સુધારા અર્થે નીચેના ઠરાવ કર્યા છેઃ—

સંસ્કૃત ભાષાને, સ્ત્રી કેળવણીને અને ચોપાનિયાંઓને ઉત્તેજન આપવું. છોકરાઓ પાસે કસરત કરાવવી. પ્રદેશોમાં મુસાફરી કરીને નાબુદ થએલો વેપાર પાછો હાથ કરવો. વ્યસનથી તથા ધર્મ સંબંધી ઝઘડાઓથી દૂર રહેવું.

## નાતોના ધારા વિષે.

અમદાવાદના ચાંપાનેરી મોઢ ઘાંચી, વડોદરાના દશામોઢ માંડલીયા તથા જામનગરના મોઢ વાણીઆની નાતોમાં અને અમદાવા-

દના દશા શ્રીમાળીમાં નાતના ધારા છપાવી લ્હેણા દીઠ વહેંચવામાં આવે છે.

## પરનાતીલાને જુદા બેસાડવા વિષે.

સુરતના દશા અડાળજા મોઢ અને વીસાનાગર વાણીઆની નાતોમાં પરનાતીલાને પીરસવા દેવામાં આવતા નથી ને નાત પરનાતીલાને ભેળસેળ બેસવા દેતી નથી. પરનાતીલાને એક પંગતે જુદા બેસારે છે.

## પંચથી નાતના કારભાર વિષે.

કપડવંજના ૨૨ ગામના દશા ખડાયતા, મુંબાઇના લાડ, ખેડા મહેમદાવાદનાં તેમજ બારીઆ પુનાદરાનાં સાતે ગામની દશાનાગર વાણીઆની નાતોમાં તથા ચાંપાનેરી મોઢ ઘાંચીમાં અને ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણની ટોળક જ્ઞાતિમાં પંચથી નાતનો કારભાર ચાલે છે.

## જમવા બેસવા વિષે.

ખેડા મહેમદાવાદનાં સાતે ગામની દશાનાગરની નાતમાં પુરૂષોને પહેલા જમવા બેસાડે છે અને બારીઆ પુનાદરાનાં સાતે ગામની દશાનાગરની નાતમાં તેમજ અમદાવાદની ઔદિચ્ય સહસ્ત્ર બ્રાહ્મણની જ્ઞાતિમાં ભાયડા બાઇડીઓને સાથે જમવા બેસાડે છે.

## વિલાયતની મુસાફરી વિષે.

મુંબાઇના ઘોઘારી લુહાણાની નાતે તે નાતના મી. દામોદરદાસ ગોરધનદાસ સુખડવાળાને વિલાયત વગેરે દેશોમાં ફરી આવેલા તેથી નાત બહાર મુકેલા તેમને વગર દંડે અને વગર પ્રાયશ્ચિતે નાતમાં દાખલ કીધા છે. ભાવનગરના લુહાણાની નાતે પણ મી. ભગવાનજી

રત્નુભાઈ જેઓ વિલાયત જઈ આવેલા તેમને નાતમાં લીધા છે. વીસા શ્રીમાળી વાણીઆની નાતે મી. વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીને વિલાયત જઈ આવવા માટે નાત બહાર મુક્યા નહોતા. અમદાવાદમાં રાયકવાળ બ્રાહ્મણની અને બ્રહ્મક્ષત્રીની નાતોમાં વિલાયત જઈ આવેલા સાથે બેશીને ખાવાનો કેટલોક પ્રતિબંધ ઓછો થઈ ગયો છે તેથી કરીને એ નાતોમાં કેટલાક જનો વિલાયત જઈ આવી સારી સારી પદ્દીઓ મેળવે છે અને ધંધો રોજગાર પણ શીખી લાવે છે.

પરસ્પુરણ—૧. વડોદરાના દશામોઢ માંડલીયા વાણીઆની નાતે કરેલા ઠરાવઃ—(૧) નાતની મિલકત તથા ઉપજ ખરચનો હિસાબ તપાસવાનો દરેક માણસને હક છે. (૨) સ્ત્રીના દાગીના કન્યાનો અથવા વરનો બાપ બગાડે તો નાત અપાવવા મુખત્યાર છે. (૩) નાતમાં છાંડવું નહીં ને છાંડે તો તેના સાત પૈસા દંડ લેવો. ૨. મુંબાઈના કપોળ વાણીઆની નાતે કરેલા ઠરાવઃ—(૧) વાડીના ફંડનાં તથા નાતનાં નાણાં અને વાસણો વગેરે જે કાંઈ મિલકત હોય તે સર્વ બને શેઠીઆઓ અને ૮ જ્ઞાતિલાઓને નામે રાખવી. તેમાં જે કાંઈ રોકડ તથા દસ્તાવેજ હોય તે મુંબાઈ બેંકમાં મુકવા. (૨) નાતનાં નાણાંનો ઉપયોગ નાતની સંમતિથીજ થાય. (૩) નાતનો વહીવટ ચલાવવા સારૂ બે શેઠ શિવાય ૩૨ જ્ઞાતિલાઓની એક કમિટી નિમવી અને તેમાં ચાર જણને સેક્રેટરી નિમવા વગેરે. ૩. આખા ભરતખંડમાં વિખરાએલી બાજ ખેડાવાળની નાત સમસ્તે કરેલા ઠરાવઃ-(૧) સંપૂર્ણ રીતે થએલો એટલે લખ્યાં થયા પછીનો વિવાહ કોઈએ તોડવો નહી. પરંતુ તોડવો પડે એવી વિશેષ હરકત ( કંઈ ખોડખાંપણનું કારણ ) બને તો નાતની પરવા-

નગીથી તે વિવાહ ફોક કરવામાં બાધ નથી. (૨) કલમ ૧ નો ઠરાવ બંને પક્ષની ખુશી શિવાય તોડનાર એટલે વરવાળો કે કન્યા-વાળો જે તોડે તે એક માસ નાત બહાર રહે, બાદ રૂ. ૨૦૧ દંડ આપે. દંડ ન આપે તો તે આપતા સુધી તેને નાત બહાર રાખવો. (૩) જ્ઞાતિ સમસ્તે કરેલા ઠરાવની કલમોમાં સમાતો કોઈ ગુનોહ કોઈ સખસ ખાત્રી પૂર્વક સાબિત કરી આપે તો તે કામમાં જે દંડ વસુલ થાય તે દંડનો સેંકડે પાંચ ટકા પ્રમાણે સાબિત કરનારને જે ગામની નાતમાં તે દંડ વસુલ આવે તે નાતે ઇનામ આપવું. ૪. પોરબંદરની મોઢ જ્ઞાતિમાં વિવાહ, સીમંત કે મરણ પાછળ જમણવારની ક્રિયા વગેરેના પ્રસંગે અમુક નાતો તો અવશ્ય જમાડવી જોઇએ એવો કોઈજ નિયમ નથી. ૫. ઓરપાડ તાલુકાના માસમા ગામે કાળી લોકોએ એવો ઠરાવ કર્યો છે કે નાતમાં કોઇએ તોફાન કરવું નહીં ને કરે તેને કઢાડી મુકવો.

**સમાપ્ત.**

**ભાઈ ત્રીકમલાલ બાપાલાલ ગાંધી.**

માંડવીની પોળ, અમદાવાદ.

**"તમે ૨૦૦૦ વર્ષનું પંચાંગ પ્રસિદ્ધ કર્યું છે તે ઘણું ઉપયોગી છે."**

**લી. ક. દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ ( સી. આઈ. ઈ. )**

કિંમત. પોસ્ટેજ સાથે અઢી આના.

## નહીં છપાવેલા અભિપ્રાયમાંથી થોડાક નીચે આપીએ છીએ.

**મરણ પાછળ જમણવાર**—આ પુસ્તકનું વિવેચન આપતાં અમને હર્ષ ઉત્પન્ન થાય છે. કારણ કે આ પુસ્તક * સુધારાના * લગતુ છે. કર્ત્તાએ દાખલા દૃષ્ટાંતો આપી વિષય વધારે ઉપયોગી કર્યો છે. જ્ઞાતિની ઉત્પત્તિ, જમણવારની ચાલતી રૂઢિઓ, જમણવાર કરવાના સમયની ટીપ અને તે કરવાનાં કારણો ઘણા અનુભવ સહિત આપ્યાં છે. છેલ્લે જૂદી જૂદી જ્ઞાતિમાં થએલ સુધારાની ટીપ પણ શ્રમ લઇ આપેલી છે. કર્ત્તાનો પ્રયાસ સ્તુતિપાત્ર છે. સાંભળવા પ્રમાણે કર્ત્તાની જ્ઞાતિ (દશા નાગર વાણિયા અમદાવાદી)માં તેરમાં કરવાનો ચાલ બંધ થએલ છે. જો આમ હોય તો કર્ત્તાનો પ્રયાસ ઘણે અંશે ફળિભૂત થયો ગણી શકાય. ટુંકામાં "શોકના સમયમાં હર્ષનું પ્રદર્શન" તે ખરેખરૂં જ છે. આ પુસ્તક દરેક જ્ઞાતિવાળાએ વાંચવું આવશ્યકનું છે. * * * **શુભેચ્છક પત્રિકા.**

**ત્રાસદાયક તેરમા દુઃખદર્શક નાટક**—× × × એ લઘુ પુસ્તક અસરકારક છે ને તે ઘણા જણના વાંચવામાં આવે તો ફાયદાકારક છે. આવી ચોપડીઓ જથાબંધ લઇ તેનો ઈનામ વગેરેમાં ઉપયોગ થઈ શકે, પરંતુ તે ખરીદ કરવાનું મારા અધિકારમાં નથી.

**અંબાશંકર પ્રભાશંકર.**

ડેપ્યુટી. એ. ઈન્સ્પેક્ટર. વડોદરા વિભાગ.

# તૈયાર છે.

| નામ. | કિંમત. | પોસ્ટેજ. |
|---|---|---|
| જ્ઞાતિ હિતોપદેશ. (કાચું પુંઠું) | રૂ ૦—૮—૦ | જુદું. |
| ,, (પાકું પુંઠું) | રૂ ૦-૧૨-૦ | |
| મરણ પાછળ જમણવાર. | રૂ ૦—૪—૦ | ૦—૦—૬ |
| ૨૦૦૦ વર્ષનું પંચાંગ. | રૂ ૦—૨—૦ | ૦—૦—૬ |
| જમણવાર બંધ કરી શું કરવું? | રૂ ૦—૩—૦ | ૦—૦—૬ |
| ત્રાસદાયક તેરમા દુઃખદર્શક નાટક. | રૂ ૦—૧—૬ | ૦—૦—૬ |
| સુબોધ વચન. (ભાગ ૧ લો) | રૂ ૦—૧—૦ | ૦—૦—૬ |

## અમારે ત્યાં નીચેની ચીજો પણ વેચાય છે:—

દંત મંજન નં. ૧ દાંતનાં દરદ માટે. કિંમત પડીકાના આના ૭.
,, નં. ૨ હાલતા દાંત માટે. કિંમત પડીકાના આના ૪.
,, નં. ૩ ખરાબ વાસ દૂર કરવા માટે. પડીકાના આના ૩.
માથામાં ઘાલવાનું તેલ. કિં. મોટી શીશીના આના ૧૪ તથા નાનીનો રૂ૦ા.
બ્લુ બ્લૅક શાઈ. મોટા પડીકાના આના ૩ તથા નાનાનો આનો ૧.
કાળી શાઈ. મોટા પડીકાના આના ૩ તથા નાનાનો આનો ૧.

બ્લુ બ્લૅક શાઈ (પ્રવાહી)ના સીસાનો રૂ૧. } દરેકમાં ૧
બ્લુ બ્લૅક કોપીઈંગ શાઈના સીસાનો રૂ૧ા. } રતલ શાઈ.

ખસના ફોલ્લા વગેરેને માટે મલમ. કિં. મોટી ડબીના આના ૮ તથા નાનીના આના ૪. એ શિવાય બીજી ચીજો પણ વેચાય છે.

પોસ્ટેજ, પૅકીંગ તથા વેલ્યુપેએબલ કમિશન વગેરે મંગાવનારને શિર છે. વધુ વિગત માટે ટિકીટ બીડવી.

**ત્રીકમલાલ બાપાલાલ ગાંધી. માંડવીની પોળ, અમદાવાદ.**

## અભિપ્રાય.

**ભાઈ ત્રીકમલાલ બાપાલાલ ગાંધી.**

અમદાવાદના દશાનાગર વાણીઆ.

તમે દરેક નાતમાં જે જે નુકશાનકર્ત્તા રિવાજો ચાલતા હોય તે બંધ કરવા માટે "જ્ઞાતિ હિતોપદેશ" નામની ચોપડી લખીને તૈયાર કરી છે, તેના કેટલાએક વિષયો મેં વંચાવી જોયા તેથી જણાય છે કે દરેક જ્ઞાતિવાળાને તે ઘણી ઉપયોગી છે, માટે આ ચોપડી છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરવી જોઇએ. તમારી * * કેટલીક ચોપડીઓ જેવી કે "મરણ પાછળ જમણવાર," "ત્રાસદાયક તેરમા દુઃખદર્શક નાટક," તથા "સુબોધ વચન"ની ચોપડી જે શ્રી. ગાયકવાડ સરકારે પોતાના તાબાની નિશાળોમાં ઇનામ આપવાને પસંદ કરેલી છે ઇત્યાદિ ચોપડીઓ જોઇને મને આનંદ થાય છે. પરમેશ્વર તમારા મનની ઇચ્છા પૂર્ણ કરે અને એવો ને એવો ઉદ્યોગ તમે જારી રાખો. તથાસ્તુ. તા. ૧૯-૬-૯૬. દા. છોટાલાલ૦ દલ૦ ડા૦

લ. ક. **દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ.** ( સી. આઈ. ઈ. )

**રા. રા. ત્રીકમલાલજી.**

"તમે લોકોપયોગી સસ્તી કિંમતની ચોપડીઓ બહાર પાડી જે દેશની સેવા બજાવો છો, એ અભિવંદનીય છે."

**લી. ગણપતરામ અનુપરામ ત્રવાડી.**

પ્રિન્સિપાલ. ટ્રેઇનીંગ કૉલેજ, રાજકોટ.